

اشاره:

آنچه در ذیل می‌آید جمع‌بندی مجموعه پژوهشهایی است که تحت عنوان «بررسی گرایش روستاییان نسبت به شوراهای اسلامی و عوامل مؤثر بر آن» در بیش از ۱۵ شهرستان انجام شد. این پژوهشها توسط دانشجویان مرکز آموزش عالی امام خمینی جهادسازندگی جهت احد مدرس کارشناسی در رشته علوم اجتماعی (گرایش ارتباطات اجتماعی) زیر نظر اساتید محترم آن مرکز صورت گرفته است.

پروژه تحول مدیریت روستا، مبین تفاوت و تنوع انواع مدیریت در دهه‌های مختلف است. اما ورای این تنوع و تعدد شکل، ساختار مدیریت در روستا، همواره به صورت انفرادی بوده و امور مربوط به روستاییان معمولاً، توسط یک فرد اداره می‌سده است. فردی منصوب از سوی خان، مالک یا دولت، مدیریت روستا را به عهده دانسته و احساد روستاییان، در تصمیم‌گیریهایی مربوط به امور زندگیشان کمتر مداخله داشته‌اند.

با پیروزی انقلاب اسلامی و فروپاشی سالدده نظام سیاسی، ارکان اقتصادی - اجتماعی جامعه نیز، دچار تزلزل شد. ساختارها در هم ریخت و صورت‌بندی امور دگرگون شد. با انهدام ساخت قدرت سیاسی، قالیهای مدیریت فرد بر روستا نیز، در هم شکست و به دنبال آن، ضرورت مدیریت شورایی و جایگزینی نهاد مدیریتی بر مدیریت فردی مطرح شد. این احساس ضرورت همراه با خلاء مدیریت نانی از فروپاشی ساخت قدرت سیاسی، نهادهای مردمی و گروه‌های انقلابی را بر آن داشت تا با بهره‌گیری از همیاری روستاییان در جهت کاهش فقر و محرومیت از روستاها بکوشند. به این ترتیب، اداره روستا به تدریج از صورت انفرادی خارج و به عهده یک جمع گذاشته شد، جمعی منبعث از خود روستاییان و متشکل از معتمدین روستا، عهده‌دار امور روستا شدند و به رتق و فتق امور مرتبط با روستاییان پرداختند. این گروه‌های مردمی، به تدریج در قالب شوراهای اسلامی متشکل شدند.

شوراهای اسلامی به عنوان یک تجربه جدید از مدیریت شورایی در کشور، در طول دوران فعالیت خود،

میزان رضایت‌مندی

روستاییان از

شوراهای اسلامی روستایی

برگرفته از مجموعه گزارشهای طرح تحقیقاتی

«بررسی گرایش روستاییان نسبت به

شوراهای اسلامی روستایی

و عوامل مؤثر بر آن»

• تنظیم از: فروغ‌السادات بنی‌هاشم

جدول ۱: وضعیت سواد اعضای شورای اسلامی براساس نظر پاسخگویان (به درصد)

شماره	گزینه	تعداد	نسبت	میانگین	تاری	نقد	مستقیم	غیرمستقیم	آرومی	اسناد	آرومی	تاری	میانگین
۱	بیشترشان بی سوادند	۱۳	۱۲	۲۵/۴	۱۳	۶۳	۱۰	۶۳	۴۰	۱۵	۹۰	۶۳	۲۵/۴
۲	بیشترشان سوادخوان نوشتن دارند	۶۷	۷۲	۵۷	۶۰	۳۷	۹۰	۳۷	۶۰	۸۵	۱۰	۶۷	۵۷
۳	راهنمایی و دبیرستان	۱۰	۱۰	۴/۷	۲۷	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۲۷	۴/۷
۴	بدون پاسخ	۶	۶	۲/۹	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۲/۹
	جمع	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰

جدول ۲: وضعیت سنی اعضای شورای اسلامی براساس نظر پاسخگویان

شماره	گزینه	تعداد	نسبت	میانگین	تاری	نقد	مستقیم	غیرمستقیم	آرومی	اسناد	آرومی	تاری	میانگین
۱	بیشتر جوان هستند	۲۰	۰	۵/۷	۱۷	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱۷	۵/۷
۲	بیشترشان میانسال هستند	۷۳	۱۰۰	۶۸	۸۰	۶۳	۲۰	۴۷	۶۳	۸۵	۷۰	۷۳	۶۸
۳	اکثرأ مسن هستند	۷	۰	۲۶	۳	۳۷	۷۷	۵۳	۲۷	۰	۳۰	۷	۲۶
۴	بی جواب	۰	۰	۰/۳	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰/۳
	جمع	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰

همواره مورد توجه منتقدین بوده و در مورد میزان کارایی، موفقیت و عملکرد آن، نظرات مختلفی از سوی کارشناسان، دست اندرکاران و مسئولین اجرایی اظهار شده است. این تفاوت آراء، ما را بر آن داشت تا با اتخاذ یک تحقیق محاسنی در مورد نحوه فعالیت سوراها، میزان رضایتمندی روستاییان را از عملکرد آنها به دست آوریم. با توجه به انزوا و بی سنی جایگاه قانونی سوراها در سالهای اخیر، این بررسی برای درک جایگاه و حمایت مردمی سوراها، حایز اهمیت است. بدین منظور، جهت سنجش میزان رضایت روستاییان از سوراها، براساس محل سکونت، سطح درآمد، جنسیت، سن، میزان تحصیلات، میزان اشتغال و درآمد، تک از شهر، از میان روستاهای دارای سورا، ۱۰۰ نفر را به صورت تصادفی برگزیده شد. در هر روستا، سه پرسشنامه تکمیل گردید. به این ترتیب مجموعاً ۳۰۰ نفر از روستاییان در هر شهرستان با بهره گیری از پرسشنامه‌ها، سنجش رضایت به عنوان نمونه مورد بررسی قرار گرفتند. البته در برخی از شهرستانها، این تعداد به ۵۰ نفر هم می‌رسد. میزان رضایتمندی روستاییان از سوراها، اسلامی در دو بعد رضایت از عملکرد سوراها و رضایت از خصوصیات اخلاقی آنها مطرح بود. لذا، جهت بررسی رضایتمندی روستاییان از خصوصیات فردی - اخلاقی سوراها، در قالب برش قطبی طراحی شد و به منظور سنجش رضایت روستاییان از فعالیت‌های اعضا و عملکرد آنها نیز، سؤالاتی در قالب طیف گوتمن تنظیم شد. شایان توجه است، این پژوهش، تنها مبتنی بر اظهار نظر پاسخگویان بوده و تجزیه و تحلیل داده‌های آن نیز، براساس تنظیم شده است. بنابراین، نتایج این تحقیق ناظر بر ویژگیهای فردی، میزان رضایتمندی روستاییان از عملکرد سوراها و رضایت از خصوصیات شخصی و رفتاری آنها براساس اظهارات پاسخگویان است. اطلاعات حاصل از پرسشنامه‌ها به شرح جدولهای شماره ۱ تا ۴ است.

ویژگیهای فردی اعضای شورای اسلامی از نظر سن و سواد

چنانچه در جدول ۱ ملاحظه می‌شود، بنا به اظهارات پاسخگویان، در اکثر شهرستانها، بیشتر

برخلاف سایر شهرستانها، بیشتر اعضای سورا بی سوادند. حال آنکه، در سایر شهرستانها شمار اعضای که سواد خواندن و نوشتن دارند، به مراتب افزونتر است. این امر، با توجه به محرومیت مضاعف آموزشی در برخی از استانهای کشور، قابل توجه است.

براساس جدول ۲، اکثریت پاسخگویان، اعضای سوراها، اسلامی را میانسال می‌دانند (۶۸ درصد) و برخی نیز، آنها را در رده سالمندان قرار می‌دهند (۲۶ درصد). در واقع، به نظر می‌رسد، روستاییان ضعف پایه‌های آموزشی را با تجربیات و آموزشهای محیطی جبران می‌کنند. لذا، اگر چه، اعضای سورا از نظر سطح سواد چندان بالا نیستند، میانسال بودن آنها موجب می‌شود تا از تجربیاتی که در اختیار دارند در اداره امور بهره گیرند.

در خصوص رضایتمندی روستاییان از ویژگیهای شخصی و اخلاقی اعضای شورای اسلامی، با استفاده از برش قطبین، گویه‌هایی به صورت متضاد تنظیم شد. گویه‌های منتخب، عمدتاً به منظور سنجش صبر، تواضع، صمیمیت و یکرنگی، صداقت و خوشرویی و برخورد مناسب و شایسته طراحی شد. نتایج حاصل از

اعضای شورای اسلامی سواد خواندن و نوشتن دارند (۵۷ درصد). ۲۵ درصد بی سوادند و تحصیلات بالاتر از ابتدایی نیز در بین آنها به ندرت مشاهده می‌شود.

• افزایش آگاهیهای اجتماعی روستاییان در پرتو انقلاب اسلامی و انتظاری که از تأثیر انقلاب در بهبود زندگی محرومین و التفات به آنها دارند، موجب شده است تا در عین حال که از موجودیت سورا دفاع می‌کنند و آن را در برابر سایر اشکال مدیریتی مورد حمایت قرار می‌دهند، در برخی موارد اظهار نارضایتی نموده و خواهان تجدیدنظر در اعضا سورا، انتخابات مجدد، بهبود فعالیتها و مهمتر از همه تثبیت جایگاه قانونی سوراها باشند.

وضعیت سواد اعضای سوراها به دلیل بومی و روستایی بودن، متأثر از شرایط فرهنگی - اجتماعی روستا به طور اعم و اوضاع آموزشی آن به طور اخص است. لذا، میزان سواد اعضا، نمایی از وضعیت سواد و آموزش در روستا می‌باشد. چنانچه در نقده، خوی و ارومیه

استخراج این طیف به صورت گرایش مثبت و منفی در جدول شماره ۳ مشخص شده است.

چنانچه در جدول (۳) ملاحظه می‌کنیم در کلیه شهرستانها، به طور متوسط ۷۸ درصد روستاییان نسبت به اخلاقیات و نحوه برخورد اعضای شورا گرایش مثبت دارند. در واقع، حداقل ۶۰ و حداکثر ۹۴ درصد پاسخگویان از خصوصیات شخصی، رفتار و منش اعضا اظهار رضایت می‌نمایند. این امر نشان می‌دهد که اعضای شورا از افراد مورد اعتماد روستاییان می‌باشند و از جهت فردی، مقبول مردم هستند.

تنظیم شد که بعضی از آنها ناظر بر رضایت روستاییان و برخی دیگر حاکی از عدم رضایت آنها از عملکرد شوراهای بوده است. در بعضی از گویه‌ها، شورا به عنوان یک نهاد مدیریتی مورد سؤال واقع شد و در برخی عملکرد و نحوه فعالیت اعضای شورا مطرح گردید. نتایج حاصل از استخراج این طیف، در جدول (۴) آمده است.

بر اساس داده‌های جدول ۴، در کلیه شهرستانهای مورد بررسی، بطور متوسط ۷۱ درصد از پاسخگویان، نسبت به عملکرد شوراهای نظر مثبت دارند. در واقع حداقل ۵۰ و حداکثر ۹۱ درصد از پاسخگویان از فعالیت شوراهای اظهار رضایت نموده‌اند. شایان توجه است که بخش اعظم فعالیت شوراهای در روستاهای مورد بررسی در زمینه‌های عمرانی بوده و در امور فرهنگی - اجتماعی، شوراهای حداثی فعالیتی

جدول ۳ رضایتمندی روستاییان از ویژگیهای اخلاقی اعضای شورای اسلامی (درصد)

ردیف	گرایش روستاییان نسبت به ویژگیهای اخلاقی اعضای شورا	شهرستان	تهر	کاشان	قزوین	کرج	اصفهان	چابکمار	کاشان	کاشان	کاشان	کاشان	کاشان	کاشان	کاشان	کاشان	کاشان	کاشان	کاشان	کاشان
۱	مثبت	۶۴	۹۴	۷۶	۸۰	۷۰	۷۰	۸۷	۷۰	۷۰	۷۰	۷۰	۷۰	۷۰	۷۰	۷۰	۷۰	۷۰	۷۰	۷۰
۲	منفی	۲۶	۶	۲۴	۲۰	۳۰	۳۰	۱۳	۳۰	۳۰	۳۰	۳۰	۳۰	۳۰	۳۰	۳۰	۳۰	۳۰	۳۰	۳۰
	جمع	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰

جدول ۴ رضایتمندی روستاییان از عملکرد اعضای شورای اسلامی (درصد)

ردیف	گرایش روستاییان نسبت به عملکرد اعضای شورا	شهرستان	تهر	کاشان	قزوین	کرج	اصفهان	چابکمار	کاشان	کاشان	کاشان	کاشان	کاشان	کاشان	کاشان	کاشان	کاشان	کاشان	کاشان	کاشان
۱	مثبت	۷۸	۹۱	۸۸	۷۳	۵۰	۷۴/۵	۷۹/۴	۷۴/۵	۵۰	۷۳	۸۸	۹۱	۷۸	۷۸	۷۸	۷۸	۷۸	۷۸	۷۸
۲	منفی	۲۲	۹	۱۲	۲۷	۵۰	۲۵/۱	۲۱/۸	۲۵/۱	۵۰	۲۷	۱۲	۹	۲۲	۲۲	۲۲	۲۲	۲۲	۲۲	۲۲
۳	بدون پاسخ	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
	جمع	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰

امکانات و فعالیتهای خود را صرف انجام کارهای عمرانی نمودند.

نکته دیگری که از استخراج این طیف بدست می‌آید، آن است که بیشترین پاسخ منفی، زمانی است که شوراهای به عنوان یک نهاد، مورد سؤال قرار می‌گیرند و از بود و نبود آنها بحث می‌شود. به عنوان مثال: انحلال شوراهای مطرح شده است یا رجحان کدخدا و شیوه‌های سابق مدیریتی بر مدیریت شورایی عنوان می‌شود و اکثر پاسخهای مثبت، مربوط به سؤالاتی است که پیرامون تغییر شیوه مدیریتی اعضا، تجدید نظر در اعضا و انتخابات مجدد مطرح می‌شود. در واقع، می‌توان به این جمع‌بندی دست یافت که از نظر روستاییان، شوراهای به منایه تک قالب مدیریتی بر مدیریت انفرادی و سکه‌هایی از مدیریت که در گذشته وجود داشته است، رجحان دارد.

روستاییان تصریح می‌کنند که سببها، که در خصوص عدم وجود مدیریت، انتخابات و اعضای شورای اسلامی، ساختار می‌کنند، بر لزوم اصلاحات شورای اسلامی است. می‌تواند به هیچ وجه، اصلاحات در ساختار مدیریت، شیوه مدیریتی و اعضای شورای اسلامی، برای بهبود شرایط و وضع روستاها، پس از سخن سوره، بهتر ارزیابی می‌کنند و روشهای مختلف، انتخاب و رجحان خود را مدیریت شورایی قرار می‌دهند.

بنابراین حال، افزایش آگاهیهای چندین روستاییان در مورد انقلاب اسلامی، منجر به اصلاحات و بهبود شرایط روستاییان و مدیریت آنها در جهت توسعه روستاها، موجب شده است که در فرآیند شرایط موجود یا وضع مطلوب، بر برخی از موارد اظهار نارضایتی نماید و خواهان تجدید نظر در اعضای شورا، انتخابات مجدد و بهبود فعالیتهای آنها باشند. لذا، در عین حال که از موجودیت شورا دفاع می‌کنند و آن را مورد حمایت قرار می‌دهند به منظور بهینه کردن ساختار درونی و عملکرد بیرونی آنها پیشنهاداتی دارند. از آنجا که محدودیت و نقصان در عملکرد شوراهای، بعضاً امری فرا منطقه‌ای بوده و در سطح شوراهای محلی قابل حل و فصل نیست، به نظر می‌رسد در صورت حل مشکلاتی در سطح ملی و تثبیت جایگاه قانونی شوراهای، شوراهای اسلامی با قرار گرفتن در ساخت قدرت سیاسی موجود و برخورداری از حمایت مراجع قانونی و اجرایی، بهتر می‌توانند با حل مشکلات درونی به اداره امور داخلی روستا بپردازند و از مشارکت روستاییان در انجام امور مربوط به خویش بهره بگیرند.

علاوه بر خصوصیات اخلاقی که در ارزیابی شیوه مدیریت حایز اهمیت است و در تسهیل فرآیند ارتباط میان مدیران و مسؤولان با سایر سطوح اجرایی نقش بسزایی دارد، این مسأله مطرح بود که از جهت کاردانی و کارایی در انجام فعالیتهای مرتبط با روستا، اعضای شورا چه وضعیتی دارند؟ روستاییان تا چه حد از فعالیتهای آنها در زمینه‌های عمرانی اجتماعی و نحوه مدیریتشان در اداره امور اظهار رضایت می‌نمایند؟ بدین منظور، گویه‌هایی در قالب طیف گوتمن

نداشته‌اند. نظر به محرومیت مضاعف روستاها، ضعف زیرساختها و مشکلات عدیده‌ای که روستاییان حتی در تأمین نیازهای اولیه خود با آن مواجهند، بدون تردید بهسازی روستاها و انجام فعالیتهای عمرانی از نظر روستاییان حایز اهمیت است و انجام اقداماتی در زمینه‌های آبرسانی، برق‌رسانی، راهسازی، ایجاد اماکن بهداشتی و ... اسباب رضایت آنها را فراهم می‌آورد. لذا، اعضای شورای اسلامی بخش اعظم